
RECENZE KNIH

Kratochvíl S.: **Sex jako obohacení života (sexuální trénink v sedmi lekcích)**

1. vydání, Praha, Grada Publishing, 2005, 108 stran, ISBN 80-247-0887-6.

Ve své nové cvičebnici navazuje náš přední sex- a psychoterapeut prof. Stanislav Kratochvíl na své předchozí v nejlepší odborném smyslu populární příručky (především na *Sexuální starosti a radosti* z roku 2002) a dále je obohacuje i rozvíjí. V recenzované publikaci poskytuje těm odborníkům, kteří se nejčastěji dostávají do kontaktu s klienty trpícími sexuálními dysfunkcemi (jde hlavně o psychiatry, psychology, gynekology a urology) návod k nácvikové metodě léčby založené na psychologických principech. Ve své originální terapeutické metodě, vycházející z původních postupů Masterse a Johnsonové a založené na sedmi postupných párových cvičeních, autor nabízí možnost účinné pomoci především pacientům a pacientkám s poruchami erekce, ejakulace, apetence a orgastické funkce.

Kniha je rozdělena na část více terapeutickou a na části zaměřené na bližší charakteristiku mužského a ženského sexuálního prožívání a reagování. Zde lze ocenit především charakteristiky různých typů orgazmu u žen (znázorněných ilustrativními křivkami), které jsou výsledkem výzkumů autora hlavně z posledního desetiletí.

Část terapeutická je pak založena na vlastní terapeutické zkušenosti prof. Kratochvíla z mnohaleté práce

s téměř 250 sexuálně dysfunkčními dvojicemi z PL Kroměříž. Každý sexuální problém zde ilustruje názornou kazuistikou popisující nejenom vlastní poruchu, ale i postup léčby. Každá kapitolka je pak doplněná i krátkou katamnézou.

Výzkumně zaměřeni sexuologové a sexuální psychologové pak ocení i přílohu publikace, ve které najdou in extenso dotazník SFŽ/K (tedy původní Mellanův dotazník *Sexuální funkce ženy*, ovšem v rozšířené kroměřížské verzi autora) a dotazník SGŽ, tedy dotazník umožňující graficky zachytit křivku průběhu sexuálního vzrušení ženy.

Publikaci doporučuji všem odborníkům a vzdělaným laikům. Je přehledná, praktická, věcná. Současně je však i optimistická, klade důraz na kladné stránky sexu, a i když mluví o sexuálních problémech, je to pouze proto, aby poskytla čtenáři návod k (znovu)nalezení sexuální radosti. Mottem této publikace by totiž mohly být věty, které autor napsal v závěru: „*Užívejme si naplno sex s tím, koho máme rádi a kdo má rád nás, a radujme se z něj, dokud můžeme. Až nebudeme moci anebo nebudeme mít s kým, pak v dobrém vzpomínáme.*“

Prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D.

Malá E.: **Schizofrenie v dětství a adolescenci**

1. vydání, Grada Publishing, Praha, 2005, 196 stran.

Autorka pojednává o dané problematice na 194 stránkách velmi koncise, stručně, poučným a vyváženým textem. Práce je rozdělena do 13 základních kapitol, které zahrnují všechny nejdůležitější aspekty dané problematiky. Monografie dále zahrnuje diagnostické přílohy a výsledky vlastní rozsáhlé prospektivní a částečně také retrospektivní studie. Publikace se zabývá diagnostikou, historií, diferenciální diagnózou, vývojovými aspekty, biologickými základy onemocnění, genetikou, neurologickými aspekty, neurovývojovými aspekty, terapií, farmakologií a psychoterapií.

Zaměřením textu je kritická analýza velmi rozsáhlé literatury, která zahrnuje stovky odkazů z nejrůznějších oblastí. Doc. Malá porovnává tato data s vlastní výzkumnou činností, publikovanou jak v českých, tak i v zahraničních odborných časopisech, dále pak se svojí celoživotní klinickou praxí, jejíž ústředním tématem byla a je problematika schizofrenie dětského a adolescentního věku. Doc. Malá tedy splňuje zcela suverénním způsobem požadavek na kvalitu v případě prezentace souborných a přehledných publikací. Těmito požadavky jsou znalost literatury, vlastní mnohaletá odborná praktická zkušenost a původní publikační činnost v dané oblasti. Jednoznačně to dokumentuje tím, že i v publikaci přehledného charakteru prezentuje svou propracovanou, prospektivně-retrospektivní studii. Zde je také jediná zásadnější připomínka recenzenta, který se domnívá, že této studii měl být v dané publikaci věnován větší prostor. Je však nepochybné, že právě volba proporcí

publikace patří k nezadatelným právům autora a připomínka recenzenta je tedy spíše k zamyšlení pro eventuelní reedice v budoucnosti.

Monografie doc. Malé ukazuje velmi dobrou integraci klasické německé psychiatrie, zvládnutí vývojově-diagnostických modelů prof. Fischera i současné anglo-americké školy. Suverénním způsobem integruje pojetí etiologicko-vývojově diferenciální diagnostické a pojetí deskriptivní s preferencí termínů: komorbidita, škálování a kvantifikace. V tom je její přístup jedinečný a v současné mezinárodní literatuře ojedinělý. Dalším kladem publikace je kritičnost a pečlivé zvažování a *hodnocení významu* jednotlivých teoretických konceptů, které jsou vztahovány vždy k vlastní celoživotní praxi autorky. Toto si však může dovolit pouze autor sečtělý, vyzrálý a znalý světových trendů v oboru, kterým se zabývá.

V kapitolách, které se zabývají terapií dětské a dorostové schizofrenie, je zachován stejný přístup. Autorka jen v menší míře referuje o jednotlivých farmakologických studiích. Nesrovnává nadbytečně preparát „A“, jehož úspěšnost byla „19%“ s preparátem „B“, jehož úspěšnost byla „12%“. Je si plně vědoma omezenosti a pomíjivosti takových dat, kdy již v příští studii preparát „A“ může dosáhnout „12%“ a preparát „B“ „19%“. I tyto kapitoly ukazují hlubokou znalost problematiky, kterou autor získá pouze odvahou léčit pacienty novými preparáty, pokud jsou již splněny podmínky profitu pacienta a eventuelní riziko není ohrožující. Kniha je

ukázkou jedinečné životní zkušenosti s danou problematikou a v tomto světle jsou eventuální drobné názorové rozdíly mezi recenzentem a autorkou bezvýznamné a byly by jen ukázkou odborné diskuse, která by byla v kontextu publikace nadbytečná.

Předloženou práci hodnotím veskrze kladně a navrhuji nakladatelství, zda by neuvažovalo o její anglické

mutaci, neboť publikace by byla jistě zajímavá nejen pro české a slovenské pedopsychiatry, psychiatry dospělých, pediatri, psychology, speciální pedagogy, dětské a dospělé neurology a další zájemce, ale také pro odborníky v zahraničí.

Doc. MUDr. Ivo Paclt, CSc.

Thome J.: Molekulare Psychiatrie. Theoretische Grundlagen, Forschung und Klinik

(Molekulární psychiatrie. Teoretické základy, výzkum a klinické využití)

Verlag Hans Huber, Bern, Göttingen, Toronto, Seattle 2005, 1. vydání, 265 stran,

ISBN 3-456-83503-5.

Na začátku 21. století zažívá obor psychiatrie dlouho nepoznané změny svých vědeckých a klinických základů. V současnosti se ukazuje, že v mozku je exprimováno až 80 % všech lidských genů (40–80 tisíc). Dává to psychiatrii a neurologii právo na to, aby se pokládaly více než jiné medicínské disciplíny za bojovníky první linie na poli molekulárně genetické revoluce? Získá psychiatrie díky pokrokům v oblasti molekulární biologie a moderních neurověd novou možnost překonat mnohdy „předvědecké“ myšlení, které je s ní dosud často spojováno? Podaří se jí propojit se sesterskými, přírodovědně orientovanými obory? Autor knihy o molekulární psychiatrii, Johannes Thome, tomu věří a rád by o tom přesvědčil i své čtenáře.

Předložená publikace si neklade za cíl pouze přiblížit aktuální vývoj v molekulárních neurověděch a význam tohoto vývoje pro psychiatrii. Autor nabízí koncept molekulární psychiatrie, jakožto rozsáhlého interdisciplinárního oboru, zabývajícího se komplexními interakcemi biologických, psychologických a sociálních faktorů. Některé čtenáře může překvapit, že duchovněným aspektům molekulární psychiatrie je věnován poměrně velký prostor. Autor se jednostranně přírodovědnému pohledu na realitu duševních jevů vyhýbá záměrně, aby neopakoval redukcionistické chyby, které v minulosti zkreslovaly pole poznání a výzkumu a mnoha duševně nemocným přinesly velmi tragické důsledky. Škody, které napáchala ve 20. století biologická psychiatrická dogmata, jsou velké. V nadšení pro biologické mechanismy, jež vysvětlují příčiny psychických nemocí, hrozí vážné riziko, že obor ztratí kontakt se svými duchovněnými kořeny. To by znamenalo ztrátu bytostného, psychiatrii konstruovaného pojetí. V monografii je proto kladen velký důraz na reflexi a integraci duchovněných kořenů psychiatrie.

Moderní neurovědy mohou na první pohled působit spletitě a nepřehledně. Ve skutečnosti je ale můžeme redukovat na několik základních principů. Jejich metodika je totiž velmi logicky strukturovaná. Při pokusu o zjednodušení musíme mít však stále na zřeteli komplexnost neuronálních struktur, jež se odráží na molekulární rovině a také se musíme vyhýbat povrchnosti, která může celé poznání zkreslit a zfalšovat. Předkládaná krátká monografie chce ukázat, v čem mohou molekulární neurovědy obohatit psychiatrickou kliniku a výzkum. Autoři si slibují od rozvoje nového oboru molekulární psychiatrie, že v dohledné době bude možné pomoci pacientům výrazně více, než dosud.

Monografie je rozčleněna do devíti kapitol. Po krát-

kém úvodu mapují autoři v druhé kapitole duchovněné dimenze molekulární psychiatrie, samostatné podkapitoly věnují historickým, sociologickým, psychologickým a filozofickým aspektům. Názorné a pro studenty užitečné mohou být tabulkové přehledy nejčastěji užívaných psychologických testů a standardizovaných škál, přehledy terapeutických metod, filozofických směrů. Samostatná podkapitola je věnována etice. Doslovně jsou citována etická pravidla výzkumu na lidech. V krátkých exkurzech citují autoři odpovídající kazuistiky a příklady z praxe – například klonování ovce Dolly či klonování lidských embryí firmou Advanced-Cell-Technology v roce 2001. Třetí kapitola je věnována psychopatologii, jako ústřednímu elementu, který uvnitř oboru propojuje duchovněné a přírodovědné směry. V protikladu ke klasifikačním systémům založeným na prostém empirickém konsenzu, je upozorňováno na skutečnost, že identické biologické faktory mohou vést k rozvoji různých psychologických fenoménů, a naopak tytéž psychologické fenomény mohou být zapříčiněny různými biologickými faktory. Neuroanatomické, biochemické a genetické základy, bez kterých není možné porozumět molekulárně psychiatrickým procesům, jsou nastíněny ve čtvrté kapitole. Stručný nárys anatomie mozku, neuronů, gliie a synapsí je doplněn popisem strukturální a funkční organizace mozku. Mezi dalším objasňuje autor dominanci hemisfér, funkci limbického systému, asociální kortex, věnuje se jednotlivým neurotransmitérům a receptorům. Popisuje mechanismy přenosu signálů a genovou expresi, procesy zpracování informací či neuronovou plasticitu. Pátá kapitola je věnována metodologii molekulární psychiatrie – zahrnuje podrobný nástin jednotlivých metod. Namátkou můžeme zmínit PCR-polymeráza řetězové reakce, Escherichii coli a plazmidy, DNA a RNA preparace, transgenové zvířecí modely, metody přenosu genů, klonování a kmenové buňky, biologii chování a zvířecí modely, výzkum vztahu genů a chování. Šestá kapitola vykresluje molekulární psychiatrii jako obor s vlastní metodikou, nozologií, diagnostikou, terapií a výzkumem. V sedmé kapitole autor usiluje o nástin molekulárně psychiatrické nozologie – sumarizuje poznatky výzkumu vztahující se k následujícím klasickým nozologickým kategoriím: demence, závislosti, psychotické nemoci, úzkostné poruchy, nutkavé jednání, posttraumatické poruchy, poruchy osobnosti, poruchy příjmu potravy, psychiatrická onemocnění dětí a mladistvých. Osmá kapitola je věnována neuropsychofarmakologii a psychoterapii. Zvířecí model simulující možné působení psychoterapeutického vzta-

hu na pacienta srovnává vývoj laboratorních potkanů v standardním a nestandardním – podnětném prostředí. Zjištění, že zvířata v podnětném prostředí, kde mají možnost aktivního učení a hry, prospívají lépe, uvádí autoři jako argument dokládající možnou „objektivnost“ léčivého působení obtížně definovatelné a ověřitelné metody psychoterapie.

Takové důkazy ohledně účinku psychoterapie jsou pro mne jako lékařku a psychoterapeutku velmi zjednodušující. Právě zde jsem pocítila zřetelně vlastní limity bránící mi v akceptaci takto definovaného pojetí světa a z něj vyplývající metody výzkumu. Fenomén změny v mezilidském vztahu je zde redukován příslušnými metodami výzkumníka o několik řádů níže do oblasti zvířecí a složitě předito mezilidské komunikace a jí navozované změny přirovnávány k možnosti manipulovat s neživými předměty a jakkoliv se zabavit. Je ovšem možné, že prezentace výsledků takového pokusu může pomoci etablovat psychoterapii i u povah ryze „objektivních“, které nemají s introspekci a jejími metodami žádnou bližší zkušenost.

Kniha je určena psychiatrům, psychoterapeutům, psychologům, odborníkům z oblasti neurověd, studentům medicíny či psychologie a všem pracujícím v psychiatrii, kteří se chtějí informovat o nejnovějších poznat-

cích oboru. Měla by ulehčit první setkání s oborem molekulární psychiatrie. Může být vhodnou učebnicí pro studenty nebo zajímaví se laiky, stejně jako kolegy pracující v jiných oblastech, kteří chtějí získat první přehled a pochopit souvislosti. Při rychlém pokroku poznání na poli molekulární psychiatrie si monografie nedělá nárok na definitivnost či úplnost. Důraz je kladen spíše na vysvětlení souvislostí, na představení volby metod práce, respektive postupů, a na vysvětlení principů. Autorovým záměrem není zprostředkovat detailní vědomosti, které je možné načerpat z příslušných učebnic a příruček molekulární neurobiologie a speciální psychiatrie.

Autor vytvořil opravdu zajímavé pojednání, orientaci v textu usnadňují názorné tabulky, schémata i glosář molekulárně biologických pojmů. Zájemci o podrobnější informace mohou využít také aktuální seznam internetových odkazů na konci knihy. Přes šíři a aktuálnost zdrojů, ze kterých autor vycházel, se podařilo vytvořit stručný, přehledný, kvalitně členěný text. Monografie tak poctivě splňuje nároky na sebe sama – nezatíží čtenáře svým rozsahem, a přesto mu poskytne první, a myslím dostatečnou, úvodní orientaci o nově se etablovujícím oboru.

MUDr. Helena Hájková

Schüssler G.: **Psychosomatik/Psychotherapie systematisch**

UNI-MED Verlag AG, Bremen, London, Boston, 3. vydání, 2005, 266 stran, Euro 32,80, ISBN 3-89599-165-1.

Recenzovaná práce je učebnicí a vychází ve třetím aktualizovaném vydání (první vyšla v r. 1995). Jejím cílem je poskytnout studentům medicíny, psychologie, ale i mladým lékařům a psychologům připravujícím se na atestace informace a způsob uvažování o problémech, jež jsou v souladu s aprobačními řády postgraduálního atestačního studia. Důraz je položen na systematickosti, těsném vztahu ke klinické praxi a na kombinaci modulového a tradičně oborového zpracování témat.

Autorem knihy je lékař a přednosta Univerzitní kliniky pro lékařskou psychologii a psychoterapii univerzity Leopolda Františka (Leopold – Franzens – Universität) v rakouském Innsbrucku. Prof. Dr. Gerhard Schüssler knihu připravil ve spolupráci se sedmi dalšími německými a rakouskými kolegy a kolegy pracujícími na univerzitách. Jejich podíl na knize je však relativně střídavý.

Učebnice sestává ze třech hlavních částí, na konci knihy pak nalezneme několikastránkový dodatek o postgraduálním atestačním vzdělávání v psychosomatické a psychoterapeutické medicíně v německy mluvících zemích. A zcela závěrem je zařazen stručný seznam použité a doporučené literatury (34 titulů), stejně jako věcný rejstřík.

Hlavní části publikace se nazývají: Psychosomatická medicína a psychoterapie – přehled a diagnostika, Psychosomatická medicína, Psychoterapie.

Psychosomatická medicína a psychoterapie – přehled a diagnostika

V této části učebnice je vymezena psychosomatická a psychoterapeutická medicína, jež se stala v r. 2003 v Německu samostatným postgraduálním atestačním oborem. Psychosomatickým postojem lékaře je míněn

přístup zohledňující současně tělesné a duševní faktory při diagnostice a léčbě poruch zdraví. Cílem výzkumné činnosti je lépe porozumět vzájemnému vztahu a interakci psychické a somatické stránky člověka, tvořící principiálně jeden celek. Dozvíme se, že v současné době je v německy mluvících zemích tímto způsobem v praxi přistupováno zejména k neurózám, poruchám vyvolaným stresem, k poruchám nálady, somatoformním poruchám a k poruchám osobnosti. Celková prevalence zmíněných poruch zdraví je zde u dospělé populace asi 25%. V praxi, jak autor píše, to znamená, že diagnostikujeme a léčebně působíme vždy současně v rovině biologické, v rovině psychických funkcí a v rovině sociální. Českého čtenáře překvapí, že zde není téměř žádná pozornost věnována závislostem ani funkčním sexuálními poruchám. Potud první část učebnice.

Psychosomatická medicína

Druhá část knihy je zdaleka nejrozsáhlejší, a proto její kapitoly pouze vyjmenuji. Je jich sedmáct a nazývají se: Dějiny a pojetí psychosomatické medicíny: problém těla a duše, Filozofické a neurobiologické základy, Terapeutická pojetí psychosomatické medicíny, Neurotické a somatoformní poruchy, Zvládání chronických onemocnění a lékařských zákroků, Psychosomatické aspekty onkologických onemocnění, Bolest – psychosomatický děj, Psychosomatické aspekty ve vnitřním lékařství, Psychosomatické aspekty v gynekologii a porodnictví, Psychosomatické aspekty v dermatologii, Psychosomatické aspekty v neurologii, Psychosomatické aspekty v ortopedii, Vybrané poruchy v pediatrii, Vybrané poruchy v ušním, nosním a krčním lékařství a ve foniatrii, Vybrané poruchy v očním lékařství, Psychosomatické aspekty v zubním lékařství, Poruchy příjmu potravy.

Psychoterapie

Ve třetí části knihy je pojednáno o dějinách psychoterapie zejména s přihlédnutím k teoriím neuróz. Ve velké stručnosti se dovíme o konkrétních psychoterapeutických postupech a o účinnosti léčby psychologickými prostředky. Zdůrazněna je diferenciální indikace určitých léčebných postupů ve vztahu k osobnosti nemocného a specifickému typu (a klinickému obrazu) poruchy zdraví. Dále je zde probrána většina z hlavních psychoterapeutických směrů (psychoanalýza a hlubinné psychologické postupy, behaviorální terapie, rogersovská psychoterapie, relaxační postupy a hypnóza). Poslední dvě kapitoly jsou věnovány psychoterapii dětí a mládeže, dále pak farmakoterapii a psychoterapii.

Při celkovém zhodnocení učebnice lze konstatovat, že odpovídá publikacím na témata, jež jsou obsahem značně široká a různorodá. Na poměrně málo stránkách se chce sdělit příliš mnoho, tedy převládá didaktická zkratka. Přínos knihy vidím v tom, že se zabývá celou škálou

poruch zdraví u různých medicínských oborů v souvislosti s psychologickými proměnnými. Přitom je překvapující a čtenáře zarazí, že výrazy „psychologie“ a „psychologický“ se v učebnici téměř nevyskytují. Kritiku zaslouží, že zde paradoxně není vždy důsledně respektováno biosociální paradigma medicíny, tedy že je v každé poruše zdraví přítomna a zároveň propojena stránka biomedicínská se stránkou psychosociální. A dodal bych, že i s dimenzí ekologickou, jež je jiným vyjádřením pro jednotu organismu a prostředí. Místy tak může u čtenáře vzniknout mylný dojem, že psychosociální stránka je něčím navíc, tedy ne zcela pro lékaře důležitá.

Přes uvedené výhrady lze tuto učebnici našim studentům medicíny i psychologie, stejně tak lékařům v praxi a klinickým psychologům doporučit, neboť u nás dosud zcela chybí analogické učebnice či vůbec odborné publikace.

Prof. PhDr. Jan Vymětal

REFERÁTY Z PÍSEMNICTVÍ

Schmitz A.: **Narušené odbourávání určitého buněčného jedu jako příčina Alzheimerovy nemoci?**

(Gestörter Abbau eines Zellgiftes als Ursache von Alzheimer?)

Österr. Apoth. Z., 59, 2005, č. 3, s. 114.

Jde o buněčný jed Abeta, který byl jednoznačně prokázán ve velkém množství v mozkové kůře u pacientů s touto nemocí. Ten se odtud dostává do buněk, v nich je sice zpravidla odbouráván, jestliže však selžou odbourávací pochody, pak se Abeta může hromadit v těchto buňkách a vést k jejich zániku.

Abeta je štěpným produktem proteinu APP, který se vyskytuje prakticky ve všech buňkách těla. Při štěpení APP jsou známy nejméně dva pochody, které jsou schop-

ny tento buněčný jed odbourávat. Jsou-li však odvodní cesty narušeny, pak se mohou molekuly Abety množit v buněčné plazmě a vést tak k likvidaci těchto buněk. Tato nadprodukce Abety už byla prokázána u osob, jež vykazují příznaky této nemoci, vlastní nemoc však propukne až po řadu let. Dnes se tedy pokládá narušené odbourávání tohoto jedu za vyvolávací moment Alzheimerovy nemoci.

Naumann J.: **Alzheimer po zubních plombách?**

(Alzheimer durch Amalgam-Füllungen?)

MMW-Fortschr. Med., 147, 2005, č. 6, s. 14.

V mozkové tkáni a krvi takto nemocných pacientů se dají prokázat zvýšené koncentrace rtuti. Z pokusů u zvířat a ze studií in vitro s lidskou i zvířecí tkání je známo, že už velmi nízké koncentrace rtuti mohou v mozku vyvolávat určité změny, rtuť je přitom jediným kovem, který tyto změny vyvolává. Studie, které by mohly v tomto ohledu přinést nezvratný důkaz o těchto skutečnostech, by však musely trvat 50 až 70 let. Jestliže se však v tomto ohledu posuzují všechna dostupná data, pak je patrný určitý trend, který přece jen poukazuje na určitou souvislost mezi rtutí a Alzheimerovou nemocí.

Rtuť, a to hlavně ve formě páry, je pravděpodobně jen jednou z řady možných vyvolávacích příčin a podílí se např. na výstavbě neurofibrilárních vláken a senilních plátů, navíc rtuť vede ke tvorbě volných kyslíkových radikálů, které mohou rozrušovat mozkovou strukturu. Hlavními zdroji rtuti pro člověka je rybí maso a zubní amalgám. Řešením by mohla být náhrada rtuti její metylovanou formou, která je méně toxická. Zvýšený konzum rybího masa naopak vede cestou rybích mastných omega kyselin a selenu k redukci rizika pro vznik Alzheimerovy nemoci.

Kunczik T.: **Alzheimerova nemoc: její přibrzdění je úspěchem terapie**

(Bei der Alzheimer-Therapie ist das Bremsen ein Erfolg)

Ärztl. Praxis, 56, 2004, č. 76/77, s. 16.

V USA se dosud předpokládalo, že do roku 2050 bude třeba počítat s tím, že počet případů této nemoci se zvýší o asi 50 %, dnes však už američtí experti počítají s tím, že frekvence případů této nemoci se zdvojnásobí.

Dnes už lze i pro podobné poměry v Německu toto onemocnění poměrně jednoduše a časně diferencovat. Máme k dispozici takové medikamenty, které jsou schopny rozmach této nemoci zabrzdit, to vše je známo,